

Operacija "Burin" – planovi Hrvatske vojske za zauzimanje istočne Hercegovine 1995. godine

JAKŠA RAGUŽ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Hercegovački korpus VRS često je od 1992. do 1995. godine topnički napadao na dubrovačku rivijeru i dolinu Neretve pri čemu je stradao veliki broj civila i paraliziran je normalan život stanovništva. Nastojeći prekinuti ove napade, Glavni stožer HV-a je za jesen 1995. godine pripremio planove za zauzimanje dijela istočne Hercegovine odakle je djelovalo topništvo VRS. Zbog spleta diplomatsko-vojnih okolnosti operacija nije provedena. Na temelju arhivske građe, te memoarskih djela međunarodnih mirovnih posrednika i hrvatskih, srpskih i crnogorskih političkih dužnosnika, autor prezentira kako je bila zamišljena operacija, planirane dosege, te razloge zbog kojih je suspendirana.

Ključne riječi: istočna Hercegovina, Dubrovnik, Domovinski rat, operacija „Burin“.

Uvod

Nakon što je 22. srpnja 1995. između državnog vodstva Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine (BiH) potpisana „Splitska deklaracija“ o uzajamnoj vojnoj suradnji, koja je dopuštala Hrvatskoj vojsci (HV) da legitimno boravi i djeluje u BiH, HV i Hrvatsko vijeće obrane (HVO) su izveli operaciju „Ljeto 1995.“ kojom su ovladali Bosanskim Grahovom (28. srpnja) i Glamočem (29. srpnja). Time je zaustavljena srpska ofenziva na Bihać te stvoreni uvjeti za provedbu „Oluje“ i oslobađanje središnje Hrvatske.¹ Tijekom rujna i početkom listopada na prostoru zapadne Bosne hrvatske su postrojbe operacijama „Maestral-2“ i „Južni potez“ ovladale Drvarom, Jajcem, Šipovom i Mrkonjić Gradom te se našle na prilazima Banjoj Luci, dok je Armija BiH (ABiH) ovladala Donjim Vakufom, Bos. Petrovcem, Bos. Krupom, Ključem i Sanskim mostom, te se primakla Prijedoru. Nakon ovih operacija oružane snage BiH Srba kontrolirale su manje od 45% BiH, što ih je konačno natjeralo da pristanu na mirovne pregovore o završetku rata.²

¹ Davor MARIJAN, *Oluja*, Zagreb 2007., 52-54.

² Davor DOMAZET – LOŠO, *Hrvatska i veliko ratište*, Zagreb 2002., 250.-254.

Sve navedeno su poznate činjenice. Međutim, manje je poznato da je Glavni stožer HV-a (GSHV) za jesen 1995. godine planirao operaciju zauzimanja istočne Hercegovine pod kodnim nazivom „Burin“, koja zbog spleta političko-diplomatskih događaja nije provedena. Prema tim planovima „Burinom“ su snage HV-a Južnog bojišta, uz potrebno ojačanje i suradnju s HVO-om i ABiH, trebale prodorom razbiti srpske snage u zoni Stolac – Bileća – Grančarevo – Jablan do – Ravno, zauzeti zaleđe Dubrovnika i jugoistočne Hercegovine, te na crti Dabarsko polje – Bilećko jezero – državna granica Crne Gore preći u obranu.³

Motivi za provedbu operacije

Glavni motiv koji je hrvatske oružane snage naveo na operaciju „Burin“ bio je što je Hercegovački korpus Vojske Republike Srpske (VRS) počevši od 1992. pa tijekom idućih godina sustavno topnički terorizirao dubrovačko područje, te jugoistočnu Hercegovinom pod nadzorom HVO-a (Ravno, Neum, Stolac, Čapljina i Mostar). Bila je riječ o tzv. „strategiji odmazde“ zbog onemogućavanja realizacije dvaju temeljnih ratnih ciljeva VRS na Južnom bojištu - izlaska na more i zaposjedanja doline Neretve, te o načinu djelovanja VRS kojim se dio postrojbi HV-a i HVO-a nastojalo vezati uz ovaj prostor i onemogućiti njihovu uporabu na nekom drugom bojištu.⁴ Kao pokazatelj ovih teritorijalnih aspiracija može se navesti prijedlog međuetničkog razgraničenja BiH pod naslovom „Territorial and constitutional proposals“ koji su u srpnju 1995. čelnici Republike Srpske (RS) dostavili međunarodnim mirovnim posrednicima. U njemu se navodi da bi „linija razgraničenja između dvije strane išla između otoka Hvara i otoka Korčule, zatim između Hvara i poluotoka Pelješca, zatim uzvodno rijekom Neretvom...“⁵

U topničkim napadima VRS-a uz veliku materijalnu štetu, stradao je i veliki broj civila i branitelja. Prema izvješću Policijske uprave Dubrovačko-neretvanske, zbog granatiranja šireg područja Dubrovnika, od Konavala do Stona, u razdoblju od 26. listopada 1992. do 30. kolovoza 1995., smrtno je stradalo 9 civila, teže tjelesne ozljede zadobilo je 12 i lakše tjelesne ozljede 6 civila. Samo u općini Konavle je na oštećenim civilnim i gospodarskim objektima (primarno Zračnoj luci „Dubrovnik“ koja je bila česta meta napada) nastala izravna šteta od preko dva milijuna kuna.⁶ I u Hercegovini su stradavali mnogobrojni

³ Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje SVAMORH), fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, registrator (dalje reg.) 26/95. Direktiva GSHV za napad Op.br 14/95. RP/14/95., od 3. IX. 1995, kao prilog akta Kl: 80-01/95-02/08, Ur. br: 512-06-05/01-95-537., od 7. IX. 1995.

⁴ Isto.

⁵ Nikola KOLJEVIĆ, *Stvaranje Republike Srpske: dnevnik 1993-1995: sećanja i svedočenja*, Knjiga 2., Beograd 2008., 192.

⁶ Županijski sud u Dubrovniku. (dalje ŽSD), spis Kio 18/93., 495. Izvješće Policijske uprave Dubrovačko-neretvanske Istražnom centru Županijskog suda u Dubrovniku o posljedicama granatiranja šireg područja Dubrovnika. Br: 511-03-04/2-KU-III/20-95., od 9. IV. 1996.

civili. Posebice brutalan napad se dogodio 11. studenog 1994. kada je srpsko topništvo bombardiralo mostarsku katedralu u kojoj se u tom trenutku nalazilo 50 djece na vjeronauku. Od udara granata je ubijeno dvoje, a četvero djece teško je ranjeno.⁷ Godinama je stanovništvo na jugu Hrvatske zazivalo vojno „rješenje“ terora Hercegovačkog korpusa.⁸ Nakon što je HV u svibnju 1995. operacijom „Bljesak“ u kratkom roku završio četverogodišnju okupaciju zapadne Slavonije, i otvaranjem autoceste omogućio normalizaciju života, i na jugu Hrvatske se javila želja da se sličnom operacijom završi topnički teror iz istočne Hercegovine. Dubrovački dopisnik „Slobodne Dalmacije“ Luko Brailo objavio je 12. lipnja tekst pod znakovitim naslovom „Bljeskom na neljude“ u kojem je iznio želju pučanstva na jugu Hrvatske za djelovanjem HV-a protiv Hercegovačkog korpusa: „Pitanje je do kada će ljudi s juga Hrvatske, jednako kao i oni u županjskoj Posavini, moći računati na sreću? Ili će Hrvatska kao međunarodno priznata država povući neki drugi odlučujući potez? Posve je točno kako Hrvatska u ovom trenutku nastoji mirno i civilizirano rješavati sve probleme, pa i one sa istočnohercegovačkim Srbima. No kad se prijeđe svaka mjera i svaki prag moguće ljudske, vojne, političke i svake druge tolerancije, onda je logično očekivati kako će Hrvatska kazati – Vučurevići i vama slični – sad je dosta? ... Ili će se Vučurevićevi sljedbenici sami dozvati pameti (u što sumnjamo), ili će Hrvatska, unatoč anemičnoj međunarodnoj zajednici, preuzeti stvar u svoje ruke. Bljeskovito. Onako kako se to radilo prigodom oslobađanja juga Hrvatske, Miljevačkog platoa, Gospičkog džepa, zapadne Slavonije... S ljudima lijepo, s neljudima onako kako ih spada...“⁹

Bilo je očito da je zbog dugoročne geostrateške sigurnosti Dubrovnika i doline Neretve potrebno potisnuti VRS iz istočne Hercegovine, te time završiti topnički teror. Glede dubine prostora kojim je trebalo ovladati, on je bio značajan – predviđalo se zauzimanje oko pola teritorija istočne Hercegovine pod srpskim nadzorom. No, operacija je s obzirom na situaciju bila opravdana. Naime, VRS je raspolagao značajnim brojem dalekometnih topova te raketnim sustavom tipa „Orkan“, dometa od oko 50 km, tako da je dubrovačku rivijeru mogao tući iz velike dubine. Stoga je VRS trebalo potisnuti zaista daleko.¹⁰

Osim zaustavljanja topničkog terora, odluka za „Burin“ je donesena i zbog procjene da je s trenutnih položaja VRS dugoročna opasnost za jug Hrvatske. Napadom na smjeru Trebinje - Plat tj. Cavtat VRS bi mogao odsjeći Konavle od Dubrovnika, okupirati ih i tako dobiti izlaz na more, što bi se pred međunarodnom javnosti moglo pravdati kao kompenzacija za gubitak Bos. Grahova, Glamoča i drugih zapadnobosanskih općina. Također, napadima s planinskih

⁷ Karlo ROTIM, *Obrana Herceg-Bosne II. Široki Brijeg 1998.*, 405.-406.

⁸ „Svijet što ne obada četničke granate“, *Slobodna Dalmacija*, (Split) 14. VIII. 1994., 6.-7., „Opet granate na Konavle“, *Slobodna Dalmacija*, 19. VIII. 1994., 3., „Moramo spriječiti napade“, *Slobodna Dalmacija*, 26. VIII. 1994., 2., „Granate na Konavle“, *Slobodna Dalmacija*, br. 15957., 27. V. 1995., 3.

⁹ „Bljeskom na neljude“, *Slobodna Dalmacija*, br. 15971., 12. VI. 1995.

¹⁰ Duško TOPALović, *Balkanska Europa*, Zagreb 2000., 123, 163.

uporišta na obodu jugoistočne Hercegovine (Velež, Sniježnica, Hrgud i dr.) VRS je mogla ovladati dolinom Neretve i opasno ugroziti deltu Neretve koja se nalazi u Hrvatskoj.¹¹ Hercegovački korpus je zaista od 12. do 30. kolovoza 1995. napadao s ciljem odsijecanja prostora južno od Dubrovnika, te upada u dolinu Neretve, no s vrlo malim rezultatima.¹²

Najznačajniji cilj kojim je operacijom „Burin“ trebalo ovladati bilo je Trebinje, grad u kojem je VRS imao zapovjedna mjesta svojih postrojbi, logističku i personalnu osnovu, dok su u okolici bili topnički položaji s kojih je napadana dubrovačka rivijera. Iz Trebinja su i JNA i VRS od rujna 1991. godine pa nadalje organizirali i provodili napade na Dubrovnik. Neutralizirati Trebinje s općinom značilo bi trajno ukloniti srpske oružane postrojbe sa svih položaja blizu hrvatske granice, te ih odmaknuti tako daleko da ne mogu topništvom tući po dubrovačkom priobalju. Plan je također predviđao zauzimanje Ljubinja, logističkog centra VRS-a za topničko razaranje Stoca, Čapljine i Neuma, te dovođenje u poluokruženje Bileće gdje je bilo Zapovjedništvo Hercegovačkog korpusa VRS-a.¹³

Uspješnim završetkom operacija „Ljeto-95“ i „Oluja“ veliki broj postrojbi i tehnike HV-a više nije bio vezan uz prostor središnje Hrvatske i iako je većina demobilizirana, dio se mogao zadržati i angažirati u provedbi napadnog djelovanja na Južnom bojištu. Procjena GSHV-a je bila da je za to pravi trenutak jer je u postrojbama VRS-a zbog pada „Republike Srpske Krajine“ i jugozapadne Bosanske krajine, te otvorenog sukoba između dvojice čelnih ljudi RS-a; predsjednika RS Radovana Karadžića i zapovjednika VRS generala Ratka Mladića, došlo do erozije sustava obrane, gubljenja inicijative i pada morala na svim razinama. Također da je glavnina snaga VRS-a vezana uz druge bojišnice u BiH i u slučaju snažnoga hrvatskog napada iz više smjerova snage Hercegovačkog korpusa na terenu ne bi mogle obraniti cjelokupni prostor Hercegovine koji nadziru, a ne bi mogle dobiti ni značajniju pomoć od drugih dijelova VRS-a. Stoga je 3. rujna 1995. načelnik GSHV-a general zbora Zvonimir Červenko izdao zapovijed za napadnu operaciju „Burin“.¹⁴

¹¹ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 26/95. Direktiva GSHV za napad Op.br 14/95. RP/14/95., od 3. IX. 1995, kao prilog akta Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-537., od 7. IX. 1995.

¹² SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spisi br. 268, 276, 284. Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-268., od 18. VIII. 1995., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-276., od 25. VIII. 1995., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-282., od 1. IX. 1995.

¹³ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 26/95. Direktiva GSHV za napad Op.br 14/95. RP/14/95., od 3. IX. 1995, kao prilog akta Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-537., od 7. IX. 1995.

¹⁴ Isto.

Procjena snaga Hercegovačkog korpusa i Vojske Jugoslavije

Po podacima kojima je raspolagao GSHV, područje koje je trebalo zauzeti držale su uglavnom snage Hercegovačkog korpusa VRS-a jačine dviju ojačanih brigada:

- 1. hercegovačka motorizirana brigada Trebinje,
- 13. motorizirana brigada ojačana dijelom 15. lake brigade Ljubinje,
- snage iz sastava Sarajevsko-romanijskog korpusa ekvivalenta jedne bojne.

Potpору ovim snagama davao je 7. mješoviti artiljerijski puk.

Prema procjenama, srpske snage su se nalazile na sljedećem borbenom rasporedu:

- Trebinjska brigada je nadzirala prostor od granice s Crnom Gorom do prometnice Ravno – Ljubinje, i bila ojačana dijelom snaga iz Sarajevsko-romanijskog korpusa,
- 13. brigada ojačana dijelom Ljubinjske brigade je držala područje od prometnice Ravno – Ljubinje do korita rječice Radimlje sjeveroistočno od Stoca,
- u pričuvi u Bileći je bila jedna bojna ročne vojske. Na terenu je bilo i četničkih dragovoljaca iz Srbije i Crne Gore tj. Savezne Republike Jugoslavije (SRJ).

Paljbeni položaji Korpusnog topništva nalazili su se na području vojnog poligona Grab, sela Tuli i Uvjeće, u Mokrom polju (općina Trebinje) te kraj sela Mišljen i Bančići (općina Ljubinje).

Prema dostupnim podacima GSHV je procjenjivao da Hercegovački korpus tj. VRS osim navedenih tj. raspoređenih snaga nema u pričuvi gotovih operativnih snaga koje bi mogao uvesti u bojni postav. Jedino je bilo moguće da se iz postojećih snaga na ostalim bojištima dio ljudstva prebaci na ugroženo područje, ili da uputi ročne vojnike iz sastava 15. brigade koji su bili na obuci u vojarni u Bileći. Pristigle snage Sarajevsko-romanijskog korpusa, te snage četničkih dragovoljaca iz SRJ su bile pridodane u postojeće formacije na pravcima Zgonjevo-Poljice, te prostoru Veličana u Popovu polju, dok je jedan dio bio u pričuvi na prostoru Zubaca, graničnom području Trebinja s Crnom Gorom. Ljudstvo Trebinjske i 13. brigade je većinom bilo iskusno jer je sudjelovalo u borbama još od 1991. godine, ali je u njima bilo i neiskusnih vojnika dovedenih prilikom novih mobilizacija.

Nakon neuspjelih kolovoških napada, snage VRS su prešle u obranu te intenzivno utvrđivale obranu s težištem uz prometnicu Dubrovnik – Trebinje – Ljubinje. Prva crta obrane je utvrđena u drugom stupnju, s mnogobrojnim bunkerima, a svi možebitni smjerovi napada su zapriječeni. HV je očekivao da će VRS izvoditi odsudnu obranu na trenutnoj liniji bojišta jer nije imao izrađene ni inženjerijski uređene pričuvne položaje na koje bi se mogao povući te s njih pružiti ozbiljniji otpor. Otpor po dubini se očekivao duž tenkoprohodnih

smjerova i prometnica uz koje su srpske postrojbe do tada uredile zaklone za topništvo i oklopništvo. GSHV je očekivao topničke udare po topničkim položajima i taborištima HV-a, kao i po civilnim i infrastrukturnim ciljevima u dubini teritorija kako bi se unijela panika među stanovništvo. Nije isključena ni mogućnost uporabe bojnih otrova.

Istočno, na lijevom krilu, Hercegovački korpus se naslanjao na oružane snage SRJ iz sastava Podgoričkog korpusa Vojske Jugoslavije (VJ), Jugoslovenske ratne mornarice i Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) Crne Gore. Prema hrvatskim obavještajnim procjenama, ove snage su imale sljedeći sastav i raspored:

- Taktička grupa jačine pješačke bojne iz sastava 179. motorizirane brigade Nikšić je bila razmještena na prostoru pograničnog sela Vilusi, jedna oklopna satnija iz sastava 5. motorizirane brigade na prostoru Vraćenovića, te dio topništva iz puka Danilovgrad na prostoru Osječenice,

- 81. brigada Obalne obrane, ojačana izviđačko-diverzantskom satnijom i satnijom specijalne policije MUP-a Crne Gore koja je nadzirala hrvatsko-crnogorsku granicu,

- 110. motorizirana brigada koja je imala položaje sjeverozapadno od Boke kotorske, kraj sela Kamena, Kruševica i Kapa,

- flota VJ bazirana u Boki kotorskoj koja se nalazila u prvom stupnju pripravnosti. Prema hrvatskoj obavještajnoj procjeni VJ imao je u Boki relativno velike snage: 3 velika patrolna broda, 4 raketne topovnjače, 5 raketnih čamaca, 5 torpednih čamaca, 2 podmornice tipa 821-831, 2 - 3 podmornice tipa 911, 15 desantno-jurišnih čamaca, bojnu mornaričko-desantnog pješaštva, 30 pomorskih i 30 kopnenih diverzanata i oko četiri tisuće raznih mina.

- Na Zračnoj luci Podgorica Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo (JRV) je imalo raspoređena 44 zrakoplova N-62 Super galeb, 20 zrakoplova J-22/NJ-22 Orao, 11 helikoptera Mi-8, 4 helikoptera Gazela, 3 helikoptera Ka-25, 2 helikoptera Ka-28 i 3 helikoptera Mi-14. JRV se mogao koristiti i letjelištima u Tivtu i Danilovgradu.

Navedene kopnene i mornaričke postrojbe uglavnom su popunjavane mobiliziranim stanovništvom iz Boke i Nikšića. Ljudstvo je dijelom sudjelovalo u ratnim operacijama 1991. - 1992., no zbog mnogih razloga odaziv na mobilizaciju nije bilo veći od 30%. Ove postrojbe su vršile nadzor i osiguranje granice od prodora HV-a u slučaju eskalacije sukoba s VRS-om.

Prema trenutnoj političkoj situaciji GSHV je procjenjivao da se ove oružane snage SRJ ne bi upustile u izravni sukob s HV-om. No, ako bi došlo do eskalacije rata u istočnoj Hercegovini, one bi se ipak mogle, moguće prikriveno, angažirati. Naime, 179. motorizirana brigada i 5. motorizirana brigada s topništvom i oklopom bi mogle intervenirati tj. uključiti se u postojeći borbeni postav snaga Hercegovačkog korpusa u smjerovima Vilusi – Trebinje – Grab i Vilusi – Trebinje – Ljubomirsko polje. To bi bila tek prva etapa. Nakon što bi se provela dodatna mobilizacija, u drugoj etapi se moglo očekivati uključivanje

ostalih snaga Podgoričkog korpusa i to na smjerovima prilaza Trebinju, Ljubinj i Berkovićima. Najopasnijom opcijom je ocijenjena mogućnost da u slučaju uspjelog izvođenja obrane prostora istočne Hercegovine, združenim manevrom Hercegovački i Podgorički korpus te Jugoslavenska ratna mornarica ofenzivno djeluju prema Konavlima, s ciljem ovladavanja krajnjim jugom Hrvatske na crti Grab – Dubravka – Molunat. Time bi VJ u svoju korist „riješio“ pitanje Prevlake, a VRS ispunio jedan od ratnih ciljeva Republike Srpske - izlazak na more. Napad ovih srpsko-crnogorskih združenih snaga bi najvjerojatnije tekao na pravcu Zgonjevo – Poljice – Cavtat glavnim, a na pravcu Ljubovo – Glavska – Plat pomoćnim snagama. Napad bi bio praćen topničkim udarima s postojećih paljbenih položaja u zagranicju, te topničko-raketnim udarima flote Jugoslavenske ratne mornarice po vojnim i civilnim te infrastrukturnim ciljevima u Konavlima, Cavtatu i Župi dubrovačkoj. Kako je Jugoslavenska ratna mornarica raspolagala diverzantima i mornaričkom pješadijom, moglo se očekivati miniranje morskih kanala i prolaza, kao i terorističke napade, što bi moglo ugroziti hrvatske snage, pomorski i kopneni promet te izazvati paniku stanovništva južne Hrvatske.¹⁵

Operativne zadaće hrvatskih oružanih postrojbi

„Burin“ su trebale provesti postrojbe HV-a podređene Zapovjedništvu Južnog bojišta: 114. brigada (Split), 115. brigada (Imotski), 116. domobranska pukovnija (Metković), 156. domobranska pukovnija (Makarska), 163. brigada (Dubrovnik) ojačane snagama 4. gardijske brigade (Split), 9. gardijske brigade (Gospić), 1. bojne 1. hrvatskoga gardijskog zdrug (Zagreb), 1. bojne 16. topničko-raketne brigade (Bjelovar), 144. brigade (Sesvete) i specijalnim postrojbama MUP-a Policijskih uprava Dubrovačko - neretvanske i Splitsko - dalmatinske, uz potporu Hrvatskoga ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane, te Hrvatske ratne mornarice. Zadaća je bila u zoni Stolac – Bileća – Trebinje – Ljubinje brzim i dubokim prodorom razbiti snage Hercegovačkog korpusa VRS, spriječiti intervenciju Podgoričkog korpusa VJ, zauzeti navedeno područje i na crti Dabarsko polje – selo Krivača – Bilečko jezero – državna granica sa SRJ (isklj.) prijeći u obranu.

Dijelom snaga trebalo je spriječiti svako iznenađenje na crti obrane prema SRJ (crta državne granice) i obalnom pojasu. S tim ciljem, a prema usvojenom planu, nakon otpočinjanja napada trebalo je posjesti Prevlaku (koja je prema međunarodnom ugovoru bila pod nadzorom promatrača Ujedinjenih naroda (UN), organizirati odsudnu obranu od možebitnog napada snaga VJ, uz angažiranje potrebne pričuve.

¹⁵ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 26/95. Direktiva GSHV za napad Op.br 14/95. RP/14/95., od 3. IX. 1995., kao prilog akta Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-537., od 7. IX. 1995. i reg. 27/95. Zapovijed zapovjednika Južnog bojišta za obavještajno osiguranje od 1. X. 1995.

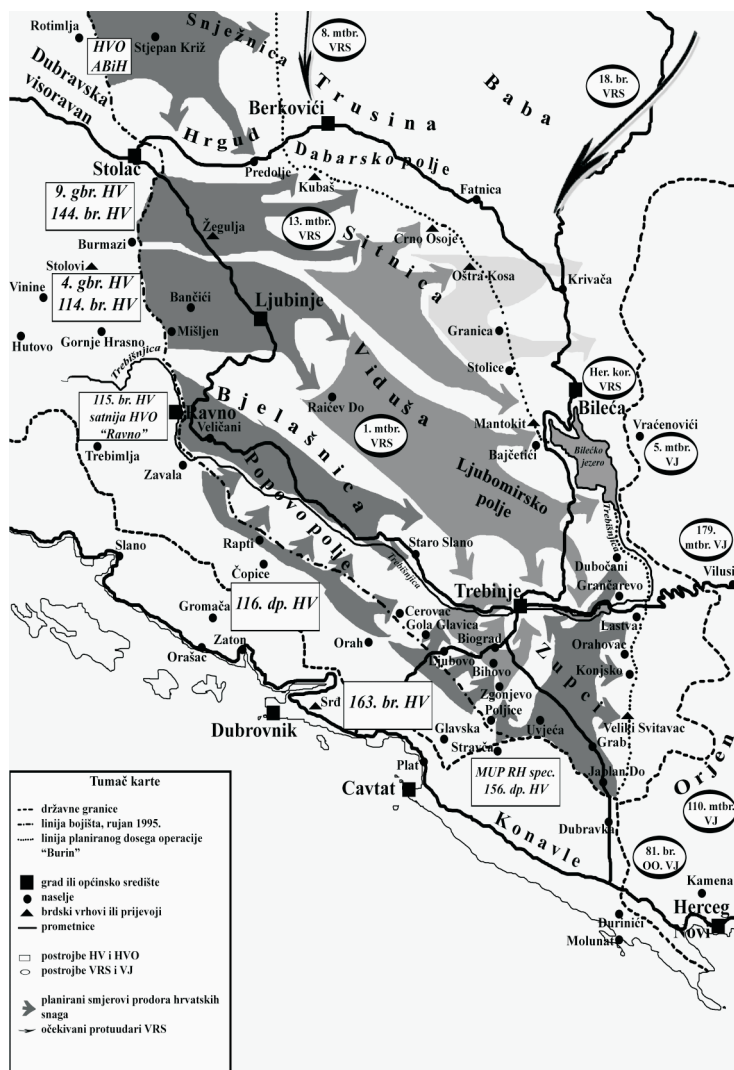
U slučaju uključenja VJ u borbena djelovanja iz Crne Gore (zrakoplovstvo, topništvo, mornarica), hrvatske snage su trebale organizirati i provesti učinkovito neutraliziranje VJ i odvratanje od daljnjeg djelovanja. Djelovanje po snagama VJ na području Crne Gore hrvatske postrojbe su smjele izvršiti isključivo po zapovijedi načelnika GSHV-a.

Glavne snage – 4. gardijska brigada, 9. gardijska brigada, 144. brigada i 114. brigada – su raspoređene na polaznim položajima u jugoistočnoj Hercegovini, na potezu Stolac – selo Gornje Hrasno. Činile su Operativnu skupinu „Viduša“ sa Zapovjedništvom u Hutovu, a trebale su se borbeno angažirati na smjeru prijevoj Stolovi – Ljubinje – planina Viduša – Bileće, što je bio glavni smjer napada.

Snage 9. gardijske brigade i 144. brigade bi djelovale na smjeru Stolac – Ljubinje – Viduša – Bileća i to angažiranjem 9. gardijske brigade, sa 144. brigadom u drugom ešalonu, na smjeru Stolac – Žegulja – Viduša sa zadaćom razbijanja 13. motorizirane brigade u rajonu Žegulje, osiguranja bočne potpore snagama 4. gardijske brigade, izbijanjem na južni rub Dabarskog polja, ovladavanjem dominantnih kota planina Viduše i Sitnice (Kubaš, Crno osoje, Oštra kosa i dr.) te šireg rajona sela Krivača. Zatim se trebalo spojiti sa snagama 4. gardijske brigade kraj sela Stolice i prijeći u obranu na crti Dabarsko polje – selo Krivača – Ilijina glava (tt 915) iznad Stolice. Time bi se rasjekli taktičko-operacijski smjerovi i kontrolirale ceste kojima su mogle doći snage Hercegovačkog (i Podgoričkog) korpusa iz smjera Gacka i Nevesinja.

Snage 4. gardijske brigade, sa 114. brigadom u drugom ešalonu, na smjeru selo Vinine – Ljubinje – Bileća su trebale razbiti i uništiti 13. motoriziranu brigadu i snage 15. lake brigade VRS-a, ovladati dominantnim kotama planine Viduše, običi snage Trebinjske brigade, te glavinom snaga izbiti na crtu Ilijina glava - Tuhor (tt 749) – Mantokit (tt 705) – selo Bajčetići – selo Dubočani – Kravica (tt 802) u područje zapadno od Bileće i Bilećkog jezera te sjeveroistočno od Trebinja. Tu su trebale prijeći u obranu, a dio snaga, posebice oklopnih, zajedno s ostalim postrojbama Južnog bojišta trebao se angažirati na zauzimanju Trebinja. S dominantnih brdskih vrhova Ilijina glava, Tuhor i Mantokit istodobno bi se nadzirala Bileća i blokirale tamošnje snage Zapovjedništva Hercegovačkog korpusa VRS-a.

Na drugom, pomoćnom smjeru napada trebale su djelovati 156. domobranska pukovnija, 163. brigada (umanjena za jednu bojnu koja je trebala ostati u obrani Konavala) i specijalne postrojbe MUP-a. Polazeći s linije bojišta Orah – Stravča – Dubravka, u pograničnim brdima sjevernih Konavala i Župe, trebale su se angažirati na pravcu: selo Glavska - selo Biograd - Trebinje sa zadaćom razbijanja snaga Trebinjske brigade na crti selo Cerovac – selo Poljice – selo Uvjeća i ovladavanja dominantnim kotama po dubini napada. U nastavku napada trebale su u polukruženje staviti Trebinje te ga zatim, zajedno s dijelom 4. gardijske brigade, zauzeti. Nakon razbijanja snaga VRS-a, 156. domobranska pukovnija se trebala angažirati na obrani boka specijalnih postrojbi MUP-a.

Zemljovid zamisli Glavnog stožera HV-a o angažiranju hrvatskih snaga u operaciji „Burin“. Prema zemljovidu operacije odobrenom od načelnika Glavnog stožera HV-a generala zbora Zvonimira Červenka. SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta. Reg. 26/95. (autor zemljovida Hrvoje Kekez)

Naime, na ovom je smjeru iznimno značajna zadaća pripala specijalnim postrojbama MUP-a. Prema prvoj zamisli specijalci su trebali s dijelom snaga Južnog bojišta: 156. domobranska pukovnija, 163. brigada (bez jedne bojne) uz potporu topništva djelovati na smjeru Konavle – vrh Škuljevca (tt 1089) kraj sela Konjsko – hidroelektrana Grančarevo, razbiti snage Trebinjske brigade na crti Uvjeća – selo Grab. Zatim su trebali ovladati dominantnim kotama po dubini napada, zaštititi desni bok, što prije izbiti u rajon jezera Grančarevo i

tu presjeći cestu Trebinje – Vilusi. Time bi prometno odsjekli Trebinjsku brigadu od Crne Gore i spriječili uvođenje i razvoj snaga Podgoričkog korpusa u ovaj dio Hercegovine. Nakon ovladavanja Grančarevom dio položaja u smjeru granice s Crnom Gorom MUP je trebao predati snagama Južnog bojišta, a glavninom snaga ovladati hidroelektranom Grančarevo, te prijeći u obranu. Naknadno je došlo do promjene plana djelovanja MUP-a, tako da je zadaća specijalaca bila da se (uz ojačanje mješovitom protuoklopnom bitnicom 15. protuoklopne topničko-raketne brigade iz Križevaca) u sudjelovanju s navedenim snagama Južnog bojišta (156. domobranske pukovnije, 163. brigade) i topništvom angažiraju na smjeru Konavle – Škuljevac – brdo Kokotovica (tt 841) s južne strane jezera Grančarevo, sa zadaćom razbijanja Trebinjske brigade na crti selo Uvjeća – selo Grab, ovladaju dominantnim kotama po dubini napada, zaštite desni bok, presjeku cestu Trebinje – Vilusi. Umjesto ka hidroelektrani Grančarevo, specijalci su nakon ovladavanja rajonom Kokotovica dio položaja ka granici prema SRJ trebali predati snagama Južnog bojišta, a glavninom snaga nastaviti napredovanje i ovladati crtom selo Lastva – selo Orahovac – selo Konjsko te tu prijeći u obranu na okolnim dominantnim visovima Mahala (tt. 506) – Štitulja (tt. 1.003) – Kosmač (tt 1.036).

Granice zone djelovanja specijalaca MUP-a su bile;

lijevo: Oštra glava (tt 506) – Hum (tt. 400) – Golo br. (tt. 764) – selo D. Lastva;

desno: selo Dubravka (isklj.) – V. Svitavac (tt. 1.529) – Štitulja (tt. 1.003) – selo Orahovac – selo Gornja Lastva. Zapovjedno mjesto MUP-a je bilo u Cavtatu.

Na trećem, također pomoćnom smjeru napada, trebale su djelovati ostale snage Južnog bojišta locirane u Popovu polju; 115. brigada u širem rajonu sela Ravno, te 116. domobranska pukovnija na smjeru selo Zavala – selo Orah. Zadaća im je bila da aktivnom obranom vežu i razbiju snage Trebinjske brigade i u drugoj fazi pristupe čišćenju Popova polja od VRS-a.

Uz navedene postrojbe na području Konavala i u blizini Prevlake je kao ojačanje obrane smještena i 1. bojna 1. hrvatskoga gardijskog zdruga koja je s drugim postrojbama HV-a i MUP-a te uz potporu HRM-a imala zadaću odsudne obrane Konavala od napada iz Crne Gore.

Operaciju „Burin“ trebalo je provesti u dvije etape, u trajanju od 4 do 5 dana.

U prvom je etapi trebalo razbiti srpske snage na prednjoj crti obrane, ovladati brdom Žegulja iznad Stoca, južnim padinama Dabarskog polja, Ljubinjem i teritorijalnim pojasom od sela Rapti južno od Popova polja do vojnog poligona Grab u Zupcima, gdje se očekivalo da VRS ima najbolje utvrđene položaje, te spriječiti uvođenje snaga Podgoričkog korpusa VJ-a.

U drugoj etapi energičnim održavanjem tempa napada trebalo je izbiti na planiranu crtu operacije i spriječiti izvlačenje VRS-a. Okružene srpske snage

trebalo je prisiliti na bezuvjetnu i žurnu predaju ili uništiti. Istodobno je trebalo prijeći u obranu posjednutog prostora na sljedećim linijama;

desno: rt Prevlaka - selo Đurinići – selo Dubravka – hidroelektrana Grančarevo;

lijevo: Stolac – planina Hrgud (isklj.) – Dabarsko polje – Bilečko jezero (sve isklj.).

U aktivnostima na oslobađanju Popova polja, tamošnjih hrvatskih sela, te Ljubinja su kao pomoćne snage trebale sudjelovati i lokalne postrojbe HVO-a. Međutim, prava zadaća glavnine hercegovačkog HVO-a je bila da djelujući sjeverno od položaja Operativne skupine „Viduša“, tj. iz šireg rajona Stoca i Dubravske visoravni, izvodi napadnu operaciju s ciljem vezivanja tamošnjih snaga Hercegovačkog korpusa, zatim razbijanja dijela 8. nevesinjske motorizirane brigade i 13. motorizirane brigade VRS-a, te u sukladnom djelovanju s 9. gardijskom brigadom oslobodi planinu Hrgud, te zatim planinu Snježnicu s tamošnjim hrvatskim selima. HVO je svoje djelovanje također trebao uskladiti i s djelovanjem 4. korpusa ABiH na prostoru Mostar – Blagaj – Nevesinje. Za suradnju s HVO-om je bio odgovoran zapovjednik Južnog bojišta, a nakon otpočinjanja operacije GSHV.

Zadaća HRM-a je bila izvoditi protudiverzantsku, protupodmorničku, protubrodsku i proturaketnu obranu te protuminsku borbu, a Hrvatskoga ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane pružati potporu gardijskim snagama pri prodoru, vršiti udare po dubini, prebacivati pješачke snage, udarati po postrojbama, zapovjednim i veznim mjestima protivnika. Zadaća topničko-raketne skupine Južnog bojišta i gardijskih brigada je bila udarati po dubini srpskog rasporeda i neutralizirati topništvo, zapovjedna mjesta, logistiku i onemogućiti grupiranje.

S obzirom na to da se očekivao susret s civilima, te zarobljavanje srpskih vojnika, postrojbe su dobile zadaću da se provedu mjere i djelatnosti s ciljem sprječavanja kriminalnih radnji, paljenja, pljački i kršenja Međunarodnoga ratnog prava tijekom i poslije operacije.¹⁶

Pripreme za „Burin“

Iako je zapovijed za „Burin“ formalno datirana 3. rujna, pripreme postrojbi koje su trebale provesti operaciju su počele već polovicom kolovoza. Tako je 1. bojna 9. gardijske brigade 16. kolovoza izvela zapovjedno izviđanje u zoni odgovornosti 156. domobranske pukovnije i 163. brigade. Pripadnici 2. satnije 50. bojne atomsko-biološko kemijske obrane iz Zagreba su 17. kolovoza došli

¹⁶ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 26/95. Direktiva GSHV za napad Op.br. 14/95. RP/14/95., od 3. IX. 1995, kao prilog akta Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-537., od 7. IX. 1995., Dopuna i promjena GSHV zadaće specijalne jedinice MUP-a određenih direktivom „Burin“. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-565., od 19. IX. 1995. i reg. 27/95. Zapovijed zapovjednika Južnog bojišta za obavještajno osiguranje od 1. X. 1995.

na Južno bojište. Zapovjedništvo se smjestilo u Orašac, a u Cavtatu, Slanome, Ivanici i Hutovu su formirane dekontaminacijske postaje.¹⁷ Zapovjedništvo 81. gardijske bojne provelo je od 1. do 4. rujna zapovjedno izviđanje u zoni odgovornosti 156. domobranske pukovnije, 163. brigade, Borbene skupine „Konavle“ i Borbene skupine „Jug“. Nakon toga je 2. bojna 9. gardijske brigade od 9. do 12. rujna izvela zapovjedno izviđanje u zoni odgovornosti 156. domobranske pukovnije, 163. brigade, Borbene skupine „Konavle“ i Borbene skupine „Jug“. Početkom rujna u Dubrovnik su počela pristizati topnička oruđa iz drugih dijelova Hrvatske.¹⁸

U rujnu je GSHV proveo niz promjena u zapovjednim strukturama Južnog bojišta. Umjesto višegodišnjeg zapovjednika generala Nojka Marinovića novi zapovjednik Južnog bojišta 16. rujna je postao general-bojnik Živko Budimir.¹⁹ Novi zapovjednik 163. brigade je postao pukovnik Ante Elez,²⁰ a 156. domobranske pukovnije pukovnik Ratko Dragović – Klek itd.²¹ Vjerojatno ove promjene treba promatrati u svjetlu priprema za „Burin“.

Prema zapovijedi GSHV-a u Metkoviću je (u hotelu „Narona“ i taverni „Metković“) 21. rujna formirano Istaknuto zapovjedno mjesto GSHV-a koje je trebalo voditi operaciju. Za zapovjednika je postavljen stožerni brigadir Mate Obradović, a za načelnika stožera brigadir Adam Seferović.²² Nakon formiranja Zapovjedništva brigadir Obradović je od 24. rujna do 1. listopada izvršio nadzor u postrojbama Južnog bojišta, specijalnim snagama MUP-a i dijelu HRM-a na Južnom bojištu koje su trebale sudjelovati u napadu kako bi se uočile i uklonile manjkavosti i nepravilnosti.²³ Stanje u postrojbama je bilo dosta dobro. Prema ocjeni GSHV-a Zapovjedništvo Južnog bojišta je kvalitetno razradilo direktivu za ofenzivna djelovanja.²⁴

¹⁷ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Prilog zapovijedi za PNKBO Zapovjedništva Južnog bojišta.

¹⁸ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 24/95. Izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta o primitku topova od ZP Karlovac. Kl: 8/95-02/01, Ur.br: 3105-01-01-95-115/202., 5. IX. 1995.

¹⁹ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spis br. 301. Dnevno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 8/95-02/01, Ur.br: 3105-03-02-95-297., od 16. IX. 1995.

²⁰ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 10/95., spis br. 2360. Redovno izvješće Zapovjedništva 163. br. HV za dan 14. IX. 1995. Kl: 803-02/95-06/01, Ur.br: 3102-01-95-256.

²¹ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 18/95., spis br. 134. Izvanredno izvješće OS „Cavtat“. Kl: 803-02/95-06/01, Ur.br: 3036-01-03-95-303., od 25. XI. 1995.

²² SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 26/95. Zapovijed GSHV za formiranje IZM GSHV u Metkoviću. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-538., od 11. IX. 1995.

²³ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 26/95. Zapovijed IZM GSHV – Metković o provođenju nadzora na Južnom bojištu. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-575., od 23. IX. 1995.

²⁴ SVAMORH, fond Glavnog stožera Hrvatske vojske (dalje GSHV), reg. Borbene zapovijedi IV/95. Izvješće skupine MORH – GSHV o sprovedenom nadzoru Južnog bojišta. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-645., od 6. XII. 1995.

Kako bi se upoznao s situacijom na terenu, načelnik GSHV-a general Červenko je još 15. kolovoza obišao Južno bojište i izvršio nadzor postrojbi.²⁵ Nedugo zatim hrvatski premijer Nikica Valenić,²⁶ ministri Andrija Hebrang, Mate Granić i Juraj Njavro su obišli dubrovački kraj i stanovništvu javno obećali da se uskoro bliži kraj njihova stradanja.²⁷ Položaje HV-a na liniji razdvajanja s Hercegovačkim korpusom 21. kolovoza je obišao i vojni ataše Sjedinjenih Američkih Država (SAD) u Hrvatskoj, što je vjerojatno bio pokazatelj da SAD zna za događaje na ovome području.²⁸

I HVO i ABiH su se pripremali za operaciju. U Mostaru je 7. rujna održan sastanak visokih časnika obiju vojski na kojem se raspravljalo o zajedničkom djelovanju u svjetlu Splitskoga dogovora. Nakon toga su liniju bojišnice prema VRS-u obišli ministar obrane Vladimir Šoljić, načelnik Glavnog stožera HVO-a Tihomir Blaškić i zapovjednik Zbornog područja HVO-a Mostar Nedjeljko Obradović.²⁹

I dok su tako ubrzano tekle pripreme za napad, došlo je do prve odgode provedbe operacije. Po zapovijedi načelnika GSHV-a generala Červenka Ista-knuto zapovjedno mjesto GSHV-a u Metkoviću je 28. rujna stavljeno u stanje mirovanja, časnici GSHV-a angažirani u Metkoviću vraćeni su u matične postrojbe, a operativna dokumentacija u GSHV.³⁰

Prva odgoda provedbe operacije

Razlog prekida priprema za „Burin“ je ležao u sferama međunarodne „više politike“. Nakon četiri godine rata u Hrvatskoj i BiH, tijekom kojih su i SAD i zemlje Europske unije (EU) gledale na njega kao na europski problem koji će riješiti EU uz pomoć UN-a, do izražaja je došla potpuna nesposobnost EU-a u okončanju rata. Potaknute eskalacijom rata (posebice grozotama u Srebrenici i prijetnji Srba području Bihaća), SAD se odlučila intervenirati i okončati rat u Hrvatskoj i BiH. S tim ciljem je kreiran mirovni plan u kojem je u sedam točaka oslikana „politička geografija“ prostora bivše Jugoslavije kakvu je SAD smatrao poželjnom i prihvatljivom. Za Hrvatsku je bila predviđena teritori-

²⁵ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 9/95., spis br. 1894. Redovno dnevno izvješće IzpM Cavtat Intervidovskog Zap. „Jug“. Kl: 8/95-01/01, Ur.br: 6030-02/95-243., od 15. VIII. 1995.

²⁶ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spis br. 268. Dnevno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-269., od 19. VIII. 1995.

²⁷ Arhiv Općine Konavle, reg. 53-79/1995. Zapisnik 65. sjednice Poglavarstva Općine Konavle od 18. IX. 1995.

²⁸ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 9/95., spis br. 1981. Dnevno izvješće V. P. 6063 – Korčula. Kl: 813-07/95-01/19, Ur.br: 6063-04-95-01., od 21. VIII. 1995.

²⁹ K. ROTIM, n. dj., 428.

³⁰ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Zapovijed IZM GSHV – Metković o stavljanje u stanje mirovanja IZM-a GSHV. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-581., od 26. IX. 1995.

jalna cjelovitost u međunarodno priznatim granicama. Za BiH da se očuva kao država u međunarodno priznatim granicama. Glede unutarnjeg uređenja BiH su trebala činiti dva politička entiteta: Hrvatsko-bošnjačka federacija i RS. Teritorij BiH trebao je biti razdijeljen između dvaju entiteta u omjeru 51% za Federaciju i 49% za RS. Ovaj omjer je još 1994. godine predložila tzv. Kontakt grupa, a prihvatile su ga i podržale uz SAD i vodeće zemlje Europe.³¹

U pregovorima koji su mirovni posrednici Kontakt grupe vodili s čelnicima BiH Srba početkom 1995. godine nastojalo ih se nekoliko puta uvjeriti na teritorijalno popuštanje tj. da pristanu na podjelu teritorija u omjeru 51 : 49. Pri tome im je kao „mamac“ nuđena mogućnost faktičke neovisnosti RS u ustroju države BiH kao najlabavije moguće unije. Međutim, oni su bili neumoljivi, inzistirajući na zadržavanju skoro svih teritorijalnih postignuća osvojenih u prethodnim godinama rata i punoj neovisnosti, tj. izlasku RS iz BiH.³²

Bila je to završnica višegodišnjih neplodnih pregovora europskih i UN diplomata i mirovnih posrednika, koji su pokazali da je upornost političko-vojnog vodstva RS u odbijanju svih rješenja, osim jednog – pripajanja Srbiji, glavna prepreka u okončanju rata. Stoga je SAD, nakon što su u proljeće 1995. neuspjehom okončani još jedni mirovni pregovori, krenuo u provedbu plana koji je predviđao da se Srbe, kao generator rata na prostoru bivše Jugoslavije, navede na okončanje rata i prihvaćanje mirovnog sporazuma. Cilj SAD-a je bio da se pobunjeni Srbi u Hrvatskoj natjeraju da polože oružje i priznaju ustavnopravni poredak Republike Hrvatske, a BiH Srbe natjera na teritorijalne ustupke u omjeru 51 : 49%, na odustajanje od zahtjeva za neovisnošću RS te ulazak u državnu uniju s Hrvatsko - bošnjačkom federacijom. Kao sredstvo provedbe ovih ciljeva je korištena kombinacija diplomatskih i vojnih pritisaka. U BiH je vojni pritisak vršen zračnim udarima zrakoplova i raketa NATO saveza, i kopnenim udarima HV-a, HVO-a i ABiH, primarno u zapadnoj Bosni, s tim da je Zagrebu i Sarajevu sugerirano koje teritorije bi trebalo osloboditi, a koje ne, pazeći da ne odu u „krivom“ smjeru jer je SAD, uz navedeni teritorijalni postotak, od Kontakt-grupe preuzeo i zemljovid koji određuje koji teritorij treba dobiti koji narod. Međutim, srpsko osvajanje zaštićenih zona Srebrenice i Žepe prisililo je SAD na djelomičnu modifikaciju zemljovida. Također se pazilo da ne odu „predaleko“. Naime, vojne operacije su bile samo sredstvo da se RS oduzmu teritoriji do potrebnog postotka, sukobljene strane dovedu za pregovarački stol i rat riješi političkim dogovorom. SAD nije htio rat okončati vojnom pobjedom niti jedne od sukobljenih strana. Hrvati i Bošnjaci su bili pripravnici na pregovore po američkim uvjetima, dok se nije moglo očekivati od Srba da budu popustljivi u pregovorima sve dok na bojišnicama postižu uspjehe, pa su im porazi trebali biti „poticaj“. Drugu osnovicu za okončanje rata činilo je sprječavanje oružanih snaga SRJ da se uključe u sukobe u Hrvatskoj i BiH, tj. da SRJ ne reagira u trenutku kad NATO i hrvatsko-bošnjačke postrojbe napadnu, i počnu nanositi poraze „Srpskoj vojsci Krajine“ i VRS-u,

³¹ Richard HOLBROOKE, *Završiti rat*, Sarajevo 1998., 27.-30., 72.-78., 295. i David OWEN, *Balkanska odiseja*, Zagreb, 1998., 402.

³² N. KOLJEVIĆ, n. dj., 50.-56., 92.

kao i da se vodstvo SRJ navede na prihvaćanje uvjeta mirovnog sporazuma, te prihvati pregovore u ime BiH Srba čije vođe su ocijenjene nepopustljivima. To se nastojalo postići kombinacijom obećanja i prijetnji novim međunarodnim sankcijama (računalo se da je gospodarstvo SRJ iscrpljeno ratom i višegodišnjim sankcijama te da je ta država prisiljena na pristanak na mirovni sporazum), te izbjegavanjem poteza koji bi SRJ prisili da uđe u rat.³³

Sukladno svome mirovnom planu SAD je u rujnu zauzeo stav da hrvatske i bošnjačke snage nakon oslobađanja jugozapadne Bosne (od Drvara do Jajca i Donjeg Vakufa), ne trebaju nastaviti s operacijama ka Banjoj Luci i središnjem dijelu Bosanske krajine jer će je ionako morati vratiti RS-u u mirovnim pregovorima. To je Richard Holbrooke, izaslanik američkog predsjednika u BiH, jasno rekao predsjedniku Tuđmanu. Premda se ova opomena primarno odnosila na Banju Luku, opravdano se može pretpostaviti da se to odnosilo i na druge dijelove RS-a, kao npr. Bosansku posavinu, pa i istočnu Hercegovinu, koji po viđenju SAD-a pripadaju Srbima i čije osvajanje bi uništilo preduvjete mirovnog procesa tj. poništilo postavku mirovnog plana o omjeru 49 : 51 jer bi pod srpskim nadzorom ostao puno manji postotak. Krajem rujna Hrvati i Bošnjaci su već nadzirali 56% BiH. Zauzimanjem Banje Luke i ostatka Bosanske krajine te istočne Hercegovine ovaj bi se postotak drastično povećao. Drugo pitanje odnosilo se na izbjeglice. Računalo se da se samo u Banjoj Luci nalazi oko 140.000 izbjeglica, koje su tu došle nakon hrvatsko-bošnjačkih vojnih uspjeha tijekom posljednjih mjeseci. Pad velikih urbanih naselja poput Banje Luke i Trebinja bi izazvao humanitarnu katastrofu, preplavio SRJ s preko pola milijuna izbjeglica, i možda natjerao VJ da se vojno angažira u BiH i Hrvatskoj. U tom slučaju rat bi se, umjesto da se okonča, što je bio cilj SAD-a, ponovno razbuktao. Kako bi se Hrvatska obeshrabrila od novih napada, HV-u su zaprijetili napadima NATO-a ako ne posluša. Također i gubitkom Hrvatskoga podunavlja. Prema procjenama SAD-a u slučaju pada Banje Luke oko 100.000 BiH Srba bi došlo u Podunavlje. Ako bi HV pokušao osloboditi taj dio Hrvatske silom, međunarodna zajednica bi snagama NATO-a štitila srpske izbjeglice na tom prostoru, što bi značilo njegovu trajnu okupaciju. Stoga je, dok je HV bio na prilazima Banjoj Luci, u ime Hrvatske ministar vanjskih poslova Mate Granić 21. rujna izjavio: „Mi vjerujemo da je pravi trenutak za završetak rata i pravedan mir“. I bošnjačkom vrhovništvu, koje je teško prihvatilo zahtjev o Banjoj Luci, SAD je zaprijetio zračnim napadima NATO-a. Prijetnje su bile realne jer je iza namjera za brzim okončanjem rata stajao konkretan interes SAD-a: zorno pokazivanje EU-u tko je vodeća svjetska sila i na području diplomacije. Tako su zbog snažnog pritiska SAD-a hrvatsko i bošnjačko vrhovništvo morali prekinuti vojne operacije prema Banjoj Luci. Umjesto toga SAD

³³ Carl BILDT, *Misija mir*, Sarajevo 1998., 318.-319., R. HOLBROOKE, n. dj., 97.-229., N. KOLJEVIĆ, n. dj., 84., 240.-241., 246.-267., 298. i D. OWEN, n. dj., 338.-358., 389.-391., 397.-399., 435.

je hrvatsko-bošnjačke snage nastojao usmjeriti prema dolinama Sane i Une.³⁴ Zbog ovakvog stajališta političko rukovodstvo RS-a smatralo je Holbrookea i mirovnog posrednika EZ-a Carla Bildta, koji je također zastupao ovo stajalište, spasiljima Banje Luke i to mišljenje su im poslije rata otvoreno iznijeli.³⁵

Uz to su zračni napadi i hrvatsko-bošnjački uspjesi promijenili ravnotežu snaga i „razmekšali“ vodstvo RS-a učinivši ga „kooperativnim“, pa su 9. rujna pristali na pregovarački princip mirovnog sporazuma o BiH kao jednoj državi s dva entiteta, 14. rujna na povlačenje topništva oko Sarajevo i otvaranje humanitarnih koridora tj. prestanak opsade i 5. listopada na primirje u cijeloj BiH, pa su zračni napadi NATO-a prestali.³⁶

Glede druge osnovice za okončanje rata – neangažiranja VJ-a, u slučaju istočne Hercegovine je bojazan SAD-a od mogućeg angažiranja VJ-a počivala na izravnoj prijetnji upućenoj iz Beograda. U istočnoj Hercegovini su i prije formalnog izdavanja zapovijedi GSHV-a znali da uskoro slijedi „kazna“ za četiri godine topničkog terora nad južnom Hrvatskom. O tome da HV u dogledno vrijeme planira napad na istočnu Hercegovinu VRS je još ranije izvijestilo političko-vojno vodstvo SRJ.³⁷ Rukovodstvo RS-a je općenito procijenilo da bi nakon „Oluje“ HV, HVO i ABiH mogli krenuti u napad na RS.³⁸ U slučaju istočne Hercegovine između rukovodstva SRJ i RS dogovoreno je da će u slučaju hrvatskog napada VJ braniti Trebinje, pri čemu je od VRS-a zatraženo da ne bombardira dubrovački kraj.³⁹

Međutim, VRS je od 3. do 30. kolovoza napadao topništvom prouzročivši nove civilne žrtve.⁴⁰ Posebice tragičan napad je izvršen 3. kolovoza na kupalište Bat - Klačine u selu Zatonu kraj Dubrovnika, gdje se kupao veći broj djece i mladih. Od eksplozija granate je poginulo troje mladih Dubrovčana, dok ih je veći broj teže ozlijeđen, a mnogi su ostali trajni invalidi.⁴¹ Velike civilne žrtve

³⁴ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi – iza kulisa politike*, Zagreb 2005., 122.-128., R. HOLBROOKE, n. dj., 77.-79., 158.-177., C. BILDT, n. dj., 247., N. KOLJEVIĆ, n. dj., 317.-319., 332.-333. i D. OWEN, n. dj., 399.

³⁵ C. BILDT, n. dj., 251.

³⁶ N. KOLJEVIĆ, n. dj., 301.-340., 432. i R. HOLBROOKE, n. dj., 147.-201.

³⁷ Momir BULATOVIĆ, *Pravila ćutanja*, Beograd 2004., 182.-183.

³⁸ N. KOLJEVIĆ, n. dj., 265.

³⁹ *Isto*, 272.

⁴⁰ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spisi br. 251, 259, 268, 276, 284. Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-251., od 4. VIII. 1995., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-259., od 11. VIII. 1995., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-268., od 18. VIII. 1995., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-276., od 25. VIII. 1995., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-282., od 1. IX. 1995.

⁴¹ ŽSD, spis Kio-18/93., 248-252., 265-268. Zapisnik Policijske postaje (PP) Dubrovnik o uvidaju na mjestu eksplozije granata na plaži Bat u mjestu Veliki Zaton, od 4. VIII. 1995. Br: 511-03-10- KU-300/95., Sl. bilješka PP Dubrovnik o stradavanju civila na kupalištu Bat, od 4. VIII. 1995. Br: 511-03-10- KU-300/95. i Zapisnik prosekture Opće bolnice Dubrovnik o vanjskom pregledu mrtvih tijela, od 24. VIII. 1995. Kir. 321/95.

su tih dana bile i u Hercegovini. U napadu na centar Mostara 3. i 4. kolovoza je ubijeno dvoje i ranjeno troje civila,⁴² dok je 5. kolovoza VRS topništvom gađao područje Širokog Brijega, od čega su dvije osobe teže, a dvije lakše ranjene.⁴³

Nakon masakra dubrovačke mladeži hrvatski državni dužnosnici su u medijima opomenuli hercegovačke Srbe da hrvatska država to više neće trpjeti, već će odgovoriti adekvatnim mjerama.⁴⁴ Može se pretpostaviti da je ovaj masakr konačno naveo hrvatsko vrhovništvo da vojnom silom riješi problem topničkog terora. Svjesni toga, na tajnom sastanku 26. kolovoza u Dobanovcima kraj Beograda, predsjednik Srbije Slobodan Milošević i predsjednik Crne Gore Momir Bulatović su kritizirali predsjednika RS-a Radovana Karadžića:

„Milošević: Pogrešili ste sa granatiranjem Dubrovnika. Sad će oni napasti Trebinje.

Karadžić: Neće. Ne treba slušati neprijatelja šta govori nego gledati šta može.

Milošević: Kakve su linije u Hercegovini?

Karadžić: Dvadeset hiljada boraca. Ali hrvatska tehnika je superiorna. Videli smo to u Drvaru.

Bulatović: Katastrofa je to što je Vučurević uradio. Hrvati su dobili alibi za napad“.⁴⁵

U očekivanju hrvatske ofenzive u Trebinju je proglašeno ratno stanje. Upravu je preuzelo Ratno predsjedništvo na čelu s gradonačelnikom, političkim prvakom hercegovačkih Srba, Božidarom Vučurevićem,⁴⁶ koji je u panici tražio pomoć i zaštitu Beograda od HV-a, o čemu piše i u svojoj memoarskoj knjizi *Ovako je bilo*.⁴⁷

U ime Vrhovnog savjeta obrane SRJ predsjednik Crne Gore Momir Bulatović preko veleposlanstva u Beogradu uputio je SAD-u nagovještaj da je Vrhovni savjet obrane SRJ donio odluku da, u slučaju hrvatskog vojnog napada na istočnu Hercegovinu (za koji je priznao da je uzrokovan stalnim topničkim napadima na Dubrovnik), dio postrojbi Vojske Jugoslavije i policije Crne Gore „uđe na teritoriju opštine Trebinje i zauzme artiljerijske položaje sa kojih se gađa Dubrovnik. Oni, od Vojske Republike Srpske, ne bi bili tretirani kao neprijateljska snaga. Istovremeno, oni bi bili apsolutna garancija da sa tih položaja više neće biti ispaljena nijedna granata. Time bi povod za hrvatski napad na Trebinje u potpunosti otpao...“, te da bi ih u tome moglo zaustaviti samo čvrsto jamstvo SAD-a da HV neće napasti Trebinje. Odgovor SAD-a je bio zahtjev da vojno-policijske snage SRJ ne ulaze u istočnu Hercegovinu, ali i da

⁴² „Dvoje mrtvih u Mostaru“, *Slobodna Dalmacija*, br. 16026., 5. VIII. 1995., 7.

⁴³ „Projektili na Široki Brijeg“, *Slobodna Dalmacija*, br. 16027., 6. VIII. 1995., 5.

⁴⁴ „Nećemo trpjeti napade“, *Slobodna Dalmacija*, br. 16026., 5. VIII. 1995., 56.

⁴⁵ Citirano prema Zapisniku sastanka u Dobanovcima, u: N. KOLJEVIĆ, n. dj., 269.

⁴⁶ Saopštenje za javnost Opštinskog odbora SDS-a Trebinje, *Glas Trebinja* (Trebinje) br. 812., 30. IX. 1995., 1.

⁴⁷ Božidar VUČUREVIĆ, *Ovako je bilo*, Užice 2000.

SAD smatra da Hrvatska nema pravo napasti Trebinje, što je preneseno predsjedniku Tuđmanu i od njega je dobivena potvrda da HV neće napasti istočnu Hercegovinu.⁴⁸ Tako je zahvaljujući spletu diplomatsko-vojnih uvjetovanosti operacija „Burin“ suspendirana.

Uz navedene, na odluku o suspendiranju „Burina“ vjerojatno je utjecao i poraz koji je HV pretrpio u sjeverozapadnoj Bosni. Kao što je već spomenuto, hrvatsko je vrhovništvo 17. rujna dobilo opomenu SAD-a da ne napada Banju Luku, ali i poticaj da umjesto toga oslobodi Bosanski Novi, Prijedor i Sanski Most. Primjer je to kako je SAD poticanjem u određenom smjeru i ograničavanjem ka drugom kreirao hrvatsku vojnu strategiju u BiH usmjeravajući je ka ostvarenju zacrtanoga mirovnog plana.⁴⁹ Na temelju ovog poticaja, povoljnih obavještajnih procjena o slabostima VRS-a, te dotadašnjih hrvatskih vojnih uspjeha u borbi s VRS-om, hrvatsko je vrhovništvo donijelo odluku da se HV vojno angažira u sjeverozapadnoj Bosni. Operacija pod nazivom „Una“ kojom su snage HV-a trebale nakon forsiranja rijeke Une u području Bos. Novog i Bos. Dubice, i Save u području Jasenovca, produžiti napad ka Prijedoru je počela već 18. rujna. Međutim, zbog iznimno kratkog roka između odluke o operaciji i njezina počinjanja (samo desetak sati) HV je u napad krenuo bez priprema te naišao na kvalitetno uređenu srpsku liniju obrane i uporni i žestoki otpor VRS-a, i tako doživio težak poraz i gubitke u ljudstvu. Poraz je pokazao da je VRS pogrešno procijenjen tj. da je nepromišljeno podcijenjen.⁵⁰

Ovaj prvi i jedini hrvatski ozbiljni vojni poraz u velikom operacijskom ciklusu protiv srpskih snaga znatno je promijenio raspoloženje hrvatskog vrhovništva te je spremnost za nove vojne aktivnosti zamijenio oprez. Iako su i dalje stizale američke sugestije da se napadne Pounje, vrhovništvo je odustalo od daljnjih operacija u tom smjeru tako da je napad na dolinu Sane izvela Armija BiH, i do sklapanja primirja 12. listopada oslobodila samo Sanski Most.⁵¹

Može se pretpostaviti da je uspješna obrana VRS-a u sjeverozapadnoj Bosni, koja je pokazala da potencijal VRS-a nije toliko smanjen koliko se procjenjivalo te da je VRS sposoban braniti svoje linije bojišnice, utjecala i na odluku o suspendiranju „Burina“. Jer ako se na tom krajnjem rubu RS-a naišlo na takav otpor, rezultat napada na istočnu Hercegovinu koja graniči sa SRJ je bio još upitniji.

⁴⁸ M. BULATOVIĆ, n. dj., 182.-187.

⁴⁹ R. HOLBROOKE, n. dj., 165., 171.

⁵⁰ Davor MARIJAN, „Zborno područje Bjelovar u operaciji Una“, *Scrinia slavonica-godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, sv. 8/2008., 317.-335.

⁵¹ R. HOLBROOKE, n. dj., 169.-177., 195.-199., 202. i D. OWEN, n. dj., 401.-402.

Nastavak priprema

No suspendiranje nije značilo da se od operacije odustalo, već da je prolongirana. Vidi se to i po tome što su u listopadu nastavljene pripreme aktivnosti za „Burin“. Početkom listopada u Hutovu je formirano Zapovjedništvo Operativne skupine „Viduša“ sa zapovjednikom pukovnikom Ivicom Tolićem i načelnikom stožera pukovnikom Vladom Čondićem, a u Metkoviću Zapovjedništvo 9. gardijske brigade.⁵² Nakon što je Stožerni trenaž proveden u Zapovjedništvu Južnog bojišta, trenaž na temu „Brigada u napadnim djelovanjima“ je proveden i u postrojbama Južnog bojišta i to; 9. listopada u 144. brigadi (Zapovjedno mjesto u selu Vinine), 10. listopada u 115. brigadi (Zapovjedno mjesto u selu Trebinlja), 11. listopada u 114. brigadi (Zapovjedno mjesto u selu Čopice), 12. listopada u 163. brigadi (Zapovjedno mjesto u tvrđavi „Imperijal“ na brdu Srđ) i 13. listopada u 156. domobranskoj pukovnici (Zapovjedno mjesto u selu Golubinac). Početkom studenog izvršeno je zapovjedno izviđanje prostora odgovornosti Sektora specijalne policije po operaciji „Burin“ koji je osobno vodio načelnik Sektora specijalne policije Željko Sačić.⁵³

Od „Burina“ se nije odustalo jer je južnoj Hrvatskoj i jugoistočnoj Hercegovini i dalje prijetila opasnost iz istočne Hercegovine. Božidar Vučurević je preko lokalnog lista *Glas Trebinja* krajem rujna 1995. poručivao Srbima u Hercegovini: „... ja odgovorno tvrdim da ćemo se mi vratiti u dolinu Neretve. Hercegovina će, tvrdim, biti proširena, a ne skraćena kako se to ponekad govorilo, kako su zli jezici „obećavali“. Hercegovina će, naime, riješiti i pitanje Goražda i Konjica. Srpska Hercegovina biće lijevom obalom Neretve od Konjica do Žitomislića, a vrlo vjerovatno i do Klepac. Stolac će biti srpski grad. Također, Republika Srpska će preko trebinjske teritorije izaći na more...“.⁵⁴ Iste militantne poruke Vučurević je slao i početkom studenog 1995. u intervjuu časopisu *Blic*: „... izlazak na more će ovog puta sigurno ostvariti Hercegovački korpus, jer Republika Srpska neće pristati da se rat završi, a da jednim dijelom ne izađe na more... Ako se političkim sredstvima to ne riješi, Hercegovački korpus je riješen da vojnički izađe na more...“.⁵⁵ Uz to je Hercegovački korpus i dalje povremeno topništvom napadao civilne ciljeve u dubrovačkom kraju, iako je 5. listopada potpisano, a 12. listopada stupilo na snagu primirje između svih sukobljenih strana. Npr. na dan održavanja izbora za Hrvatski sabor 29. listopada Hercegovački korpus je topnički napao dubrovačka sela Orašac i Gromaču i to u vrijeme kada se veći broj

⁵² SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Zapovijed Zapovjedništva Južnog vojišta o ustrojavanju Zp OS „Viduša“. Kl: 8/95-02/127, Ur.br: 3105-01-01-95., od 2. X. 1995.

⁵³ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Zamolba PU Dubrovnik za inženjersko uređenje pristupnih komunikacija i objekata logističkih ispostava. Br: 511-03-08-VT-14/sl.-95., od 6. XI. 1995.

⁵⁴ Izjava predsjednika Ratnog predsjedništva opštine Trebinje Božidara Vučurevića u: *Glas Trebinja* br. 812., 30. IX. 1995., 1.

⁵⁵ Citirano prema: *Srbi o Srbima – jesmo li čudovišta*, Centar za istraživanje i dokumentaciju Saveza logoraša BiH, Sarajevo 2001., 451.

mještana nalazio u seoskom domu radi glasovanja.⁵⁶ Napadi na položaje HV-a bili su puno žešći i češći.⁵⁷ Kontinuirane prijetnje i napadi na civilne ciljeve bili su potvrda ispravnosti odluke da se od operacije „Burin“ ne odustane.

U međuvremenu su 1. studenog 1995. u u zrakoplovnoj bazi Wright – Patterson u Daytonu, SAD, počeli mirovni pregovori svih zaraćenih strana. Iako su održavani pod pokroviteljstvom velesile, već od početka se sumnjalo u njihov uspjeh, jer su svi prijašnji propali. Pregovorima je trebalo postići veliki broj sporazuma o mnogobrojnim pitanjima u BiH i Hrvatskoj, uključujući i najsporniji: određivanje konačnih unutarnjih granica u BiH, čiji uspjeh je izazivao nevjericu. S obzirom na razvoj pregovora sve do posljednjeg dana se činilo da bi pregovori mogli propasti, nakon čega bi ponovno počele borbe. Naime, bilo je jasno da ako se mirovni sporazum ne postigne na pregovorima u Daytonu pod pokroviteljstvom SAD-a, neće se dugo vremena postići nigdje drugdje. Predsjednik Tuđman je već prvog dana pregovora zaprijetio da će, ako pregovori ne uspiju, odmah nastaviti rat (postavljajući kao apsolutni preduvjet uspjeha mirni povratak Hrvatskog podunavlja).⁵⁸

U svjetlu toga treba promatrati činjenicu da je načelnik GSHV-a general Červenko 7. studenog izdao novu zapovijed za operaciju „Burin“, koju je trebalo provesti u slučaju neuspjeha mirovnih pregovora tj. opstrukcije nastojanja mirnog rješenja problema BiH i okupiranih područja Hrvatske. GSHV je očekivao da bi u slučaju neuspjeha u pregovorima moglo doći do aktiviranja bojišta, te bi VRS i VJ zajedno mogli pokušati odsjeći Hrvatsku južno od Plata, što bi se pravdalo vojnim aktivnostima HV-a u zapadnoj Bosni.⁵⁹

Odluka o izdavanju nove zapovijedi za „Burin“ zacijelo je donesena u najvišim političkim krugovima. Naime, predsjednik Tuđman se nakon svečanog otvaranja pregovora u Daytonu na kraće vrijeme (od 3. do 8. studenog) vratio u

⁵⁶ ŽSD, spis Kio-18/93., 478. Službena bilješka PP Dubrovnik o uviđaju mjesta granatiranja u Gromači, i SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spis 352. Dnevno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur. br: 3105-03-02-95-352., od 29. X. 1995.

⁵⁷ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spisi 292, 293, 308, 366, 374, 382, 390, 396. Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 8. IX. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-290. Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 15. IX. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-296., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-304., od 22. X. 1995. Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 10. XI. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-366., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 17. XI. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-374., Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 24. XI. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-382. Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 1. XII. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-390. i Tjedno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta od 8. XII. 1995. Kl: 81-95-02-01, Ur.br: 3105-03-02-95-397.

⁵⁸ R. HOLBROOKE, n. dj., XVII., 234.-235., 240. i D. OWEN, n. dj., 403.

⁵⁹ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Odluka GS HV. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-622., od 5. XI. 1995., prilog Direktiva GS HV za napad Op. br. 17/95 od 7. XI. 1995.

Hrvatsku kako bi bio na inauguraciji novog saziva Sabora, nakon čega se vratio na pregovore. Vjerojatno pod dojmom atmosfere u pregovaraštvu, u tom je razdoblju donio odluku o reaktiviranju „Burina“. Osim s vojnog, novu zapovijed za „Burin“ treba promatrati i s diplomatsko-pregovaračkog stajališta kao moguću operativnu obmanu s ciljem pojačavanja pritiska na srpsku delegaciju i američke predstavnike na mirovnim pregovorima. Naime, istodobno s izdavanjem nove zapovijedi za „Burin“, u Vinkovce su dopremljene jake postrojbe HV-a te davani nagovještaji o napadu na okupirano Podunavlje u slučaju neuspjeha pregovora o mirnoj reintegraciji, što je izazvalo burnu reakciju u Daytonu, a što i jest bio cilj ove operativne obmane.⁶⁰ Tek bi dodatna arhivska istraživanja mogla odgovoriti na ovu dvojbu, no sigurno je da su terenske pripreme za „Burin“ vršene, a što je, opet, i najbolji psihološki pritisak na protivnika.

U novoj zapovijedi za „Burin“ je bilo izmjena glede postrojbi i njihovih zadaća, no prostorni cilj je ostao isti. Tako su isključeni specijalci MUP-a, 1. bojna 1. hrvatskoga gardijskog zdruga i 1. bojna 16. topničko-raketne brigade, te dio snaga Hrvatskoga ratnog zrakoplovstva. Njih je trebala zamijeniti Taktička grupa Zbornog područja Split.

Na glavnom smjeru napada, koji je ostao nepromijenjen, umjesto 114. brigade je u Operativnoj skupini „Viduša“ s 9. i 4. gardijskom brigadom trebala djelovati 115. brigada.

Na pomoćnom smjeru napada, gdje su prema prvom planu bile angažirane samo 156. domobranska pukovnija i 163. brigada, u napadu je trebala sudjelovati i nova Taktička grupa „Split“. One su trebale djelovati na smjeru Konavle – Škuljevac (tt 1089) – Kokotovica sa zadaćom razbijanja snaga Trebinjske brigade na crti Uvjeća – Grab, ovladavanja dominantnim kotama po dubini napada, zaštite desnog boka i izbijanja u rajon Kokotovica. Time bi se presjekla cesta Trebinje – Vilusi, odsjekle snage Trebinjske brigade i spriječilo uvođenje i razvoj snaga Podgoričkog korpusa. Nakon osvajanja Kokotovice Taktička grupa „Split“ je djelovanje trebala usmjeriti ka selu Lastva i granici SRJ, te po ovladavanju crtom Lastva – Štitulja (tt 1003) – Konjsko, prijeći u obranu. Istodobno su se 156. domobranska pukovnija i 163. brigada u sudjelovanju s Taktičkom grupom „Split“ trebale angažirati na smjeru Glavska – Bihovo – Trebinje sa zadaćom razbijanja snaga Trebinjske brigade na crti Gola Glavica – Poljice – Uvjeća, ovladati dominantnim kotama po dubini napada, u poluokruženje staviti Trebinje, te ga zajedno s 4. gardijskom brigadom zauzeti. Nakon razbijanja snaga VRS-a glavnina 156. domobranske pukovnije se trebala angažirati na bočnoj obrani snaga Južnog bojišta prema crnogorskoj planini Orjen.

Ostale snage Zapovjedništva Južnog bojišta raspoređene u zahvatu Popova polja (114. brigada, 116. domobranska pukovnija i HVO) trebale su se angažirati aktivnom obranom na vezivanju i razbijanju snaga Trebinjske brigade,

⁶⁰ R. HOLBROOKE, n. dj., 260. - 261.

te u drugoj fazi na čišćenju Popova polja. Snage raspoređene u Konavlima i u blizini Prevlake, uz ojačanje s Taktičkom grupom „Split“ i potporu HRM-a imale su zadaću odsutne obrane od mogućega napada iz Crne Gore.⁶¹

Prema novoj zapovijedi došlo je i do manje promjene granica operacije, tako da je granica išla sljedećim smjerom:

desno: rt Prevlaka - selo Đurinići - selo Dubravka - V. Svitavac (tt 1529) – selo Konjsko - selo Orahovac - selo G. Lastva – hidroelektrana Grančarevo;

lijevo: Stolac – planina Hrgud (isklj.) – Dabarsko polje – selo Krivača.⁶²

Tijekom studenog provedene su pripreme, i to primarno prema dijelovima zapovijedi koji su se razlikovali od rujanskih. Tako je načelnik GSHV-a zapovjedio zapovjedniku Zbornog područja Split general-pukovniku Anti Gotovini da za provedbu „Burina“ iz sastava postrojbi Zbornog područja do 14. studenog oformi Taktičku grupu „Split“ u sljedećem sastavu; dvije borbene skupine (ustroj domobranske bojne ojačane snagama paljbene potpore i snagama osiguranja b/d) iz sastava brigada/pukovnija, protuoklopna topničko-raketna bitnica, topnička bitnica-divizion, mješovita inženjerijska satnija, satnija veze, izviđačko-diverzantski vod, mješoviti vod atomsko-biološko kemijske obrane i logistička satnija. Nakon formiranja Taktičku grupu „Split“ je trebalo pretpočiniti Zapovjedništvu Južnog bojišta. Uz to je i 4. gardijsku brigadu „Pauci“ trebalo pretpočiniti ovom Zapovjedništvu za provedbu „Burina“.⁶³

Zapovjednici svih postrojbi koje su trebale biti angažirane u operaciji dobili su zapovijed da provedu zapovjedna izviđanja, razrade planove i zapovijedi te uvježbaju postrojbe za provedbu borbenih zadaća u skladu s planom i operativnom zapoviješću zapovjednika Južnog bojišta, koje je odobrio načelnik GSHV-a.⁶⁴ Naime, tijekom studenog Zapovjedništvo Južnog bojišta je razradilo planove za napadnu operaciju, te ih je 23. studenog odobrio GSHV.⁶⁵ Na samom terenu su polovicom studenog postrojbe počele zauzimati početne pozicije. Tako je 17. studenog izvršena primopredaja položaja u Gornjem Hrasnu između 116. domobranske pukovnije i 115. brigade, položaja Zasjeđa 2 (uklj.) – Sovar 1 (uklj.) između 115. brigade i 114. brigade, te položaja Šćenjevac (uklj.) – položaj protuzračne obrane Blatačka glava (uklj.) između 114. brigade i 116. domobranske pukovnije itd.⁶⁶

⁶¹ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Odluka GS HV. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-622., od 5. XI. 1995., prilog Direktiva GS HV za napad Op. br. 17/95 od 7. XI. 1995.

⁶² Isto.

⁶³ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Zapovijed GS HV o formiranu TG „Split“ i pripremana za provedbu operacije „Burin“. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-622/1., od 8. XI. 1995.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Zapovijed Zapovjedništva Južnog bojišta za napad. Kl: 8/95-02/1, Ur.br: 3105-01-01-95-127/26., od 23. XI. 1995.

⁶⁶ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spis 373. Dnevno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 8/95-02/01, Ur.br: 3105-03-02-95-373., od 17. XI. 1995.

S obzirom na to da je operacija ovisila o (ne)uspjehu mirovnih pregovora, nije preciziran datum za punu borbenu spremnost, no moglo se očekivati da bi se provedbi pristupilo nakon isteka dogovorenoga šezdesetodnevnog primirja, dakle u prvoj polovici prosinca.

Druga, konačna odgoda provedbe operacije „Burin“

Navedene pripreme su tekle u sjeni mirovnih pregovora u Daytonu, koji su potrajali do 21. studenoga, kada je uz velike kompromise usuglašen opći okvirni sporazum za mir u Hrvatskoj i BiH, te definitivno prihvaćen i potpisan 14. prosinca u Parizu.⁶⁷ Kako su pregovori završili sporazumom, odustalo se od „Burina“, te krajem studenog i u prosincu na osnovu zapovijedi GSHV-a pristupilo se rasformiranju zapovjedništava i demobilizaciji postrojbi na Južnom bojištu, kako onih koje su tu pristigle zbog „Burina“, tako i onih koje su godinama čuvale linije bojišta prema VRS-u.⁶⁸ Prema ocjeni GSHV-a s početka prosinca 1995. snage predviđene za obranu crte bojišnice, kako prema BiH, tako i prema Crnoj Gori, trebalo je smanjiti jer nije bilo izravne ugroze u zoni odgovornosti Južnog bojišta.⁶⁹ Dana 7. prosinca 1995. Odjelu za ratno planiranje i uporabu Oružanih snaga Republike Hrvatske GSHV-a predani su planovi operacije „Burin“.⁷⁰

Paralelno s početkom demobilizacije postrojbe HV-a su se, sukladno zapovijedi načelnika GSHV-a, a prema odredbi Daytonskog sporazuma, počele povlačiti iz pograničnoga teritorijalnog pojasa BiH odakle su štitile dubrovačku rivijeru od napada VRS iz Trebinja. Obranu glavnine tog prostora do 31. prosinca 1995. preuzele su postrojbe HVO-a.⁷¹

⁶⁷ R. HOLBROOKE, n. dj., 300.-324.

⁶⁸ SVAMORH, fond GSHV, reg. Borbene zapovijedi IV/95. Izvješće GSHV o nadzoru provedbe demobilizacije dijela HV. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-671., od 27. XII. 1995. Pregled postrojbi ranga brigada Uprave za ustroj, popunu i mobilizaciju OS RH GSHV. Kl: Str. pov. 818-01/95-173-02/06, Ur.br: 512-06-07/22-95-93., od 14. XII. 1995.

⁶⁹ SVAMORH, fond GSHV, reg. Borbene zapovijedi IV/95. Izvješće skupine MORH – GSHV o sprovedenom nadzoru Južnog bojišta. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-645., od 6. XII. 1995. SVAMORH.

⁷⁰ SVAMORH, fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 27/95. Dostavnica za dokumente kodnog naziva „Burin“. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-647., od 7. XII. 1995.

⁷¹ SVAMORH, fond GSHV, reg. Borbene zapovijedi IV/95. Zapovijed GSHV Zapovjedništvu 144. br. HV o predaji z/o HVO-u. Kl: 80-01/95-02/08, Ur.br: 512-06-05/01-95-618., od 11. XII. 1995. i fond Zapovjedništvo Južnog bojišta, reg. 1/95., spis br. 413. Dnevno operativno izvješće Zapovjedništva Južnog bojišta. Kl: 8/95-02/01 Ur.br: 3105-03-02-95-413., od 22. XII. 1995. i reg. 16/95., spis br. 4305. Dnevno izvješće Zapovjedništva 115. br. Kl: 81/95-02/01, Ur.br: 2137-01-95-769., od 23. XII. 1995.

Zaključak

Zamišljena kao jedna od niza operacija HV-a u velikom operacijskom ciklusu protiv srpskih snaga 1995. godine, „Burin“ je bio izravno motiviran topničkim terorom VRS-a nad dubrovačkim krajem i jugoistočnom Hercegovinom, tj. kao borba protiv terorizma RS-a nad civilnim stanovništvom. U tom se razlikovala od drugih operacija koje je HV proveo u završnici rata, a koje su bile motivirane ili oslobađanjem hrvatskoga državnog teritorija („Ljeto 1995.“, „Oluja“) ili oslobađanjem dijelova BiH koji su okupirani i etnički očišćeni u prvoj fazi rata, a bili su (npr. Jajce) naseljeni hrvatskim stanovništvom, te natjerivanjem RS-a na sklapanje mirovnog sporazuma („Maestral-2“, „Južni potez“).

Prostor istočne Hercegovine pod kontrolom VRS-a nije bio za Republiku Hrvatsku značajan ni s etničkog, ni s prometno-gospodarskog stajališta, već samo sa strateškog – kao prostor s kojeg VRS napada hrvatsko stanovništvo. Bez toga planovi za „Burin“ vjerojatno nikada ne bi bili ni kreirani, a što je vidljivo iz zacrtanih ciljeva. Naime, planovima je bilo predviđeno zauzimanje samo dijela istočne Hercegovine odakle je prijetila ugroza – općina Trebinje i Ljubinje, te vijenca planina središnje Hercegovine koje dominiraju dolinom Neretve. Nije npr. bila namjera ove operacije zauzimanje Nevesinja, Gacka, grada Bileće i Dabarskog polja odakle VRS nije mogla vršiti topničke napade. Operacija zaposjedanja prostora s kojeg se vrši topnički teror nad civilnim stanovništvom je poznat, i u svjetskim razmjerima prihvaćen motiv. Primjer za to je Golanska visoravan odakle je sirijska vojska godinama topništvom napadala izraelska civilna naselja oko Galilejskog jezera, što je motiviralo izraelsku vojsku da je 1967. godine zauzme, i do danas drži.

S obzirom na to da operacija nije provedena teško je govoriti o potencijalima koje je mogla ostvariti, no sigurno je da bi značajno promijenila geostrateške odnose u BiH i južnoj Hrvatskoj. Odustajanje od „Burina“ značajan je pokazatelj utjecaja SAD-a, ali i ukupnih političko-diplomatskih događaja na završnicu Domovinskog rata.

SUMMARY

OPERATION "BURIN" – CROATIAN ARMY PLANS FOR
CAPTURING EASTERN HERZEGOVINA IN 1995

From 1992 to 1995, the Herzegovinian Corps of the Army of the Serb Republic (VRS) continuously carried out artillery attacks upon the Dubrovnik Riviera and along the valley of the Neretva which led to many civilian casualties and extensive material damage, paralyzing the normal life of its citizens. Likewise, the forces of the VRS attempted to breakthrough toward the Dubrovnik Riviera, aiming at obtaining an outlet to the Adriatic Sea for the Serb Republic. In an effort to end these attacks, the Chief of Staff of the Croatian Army (HV) prepared a plan under the code name "Burin" in the autumn of 1995 to liberate a part of eastern Herzegovina. In this operation, units under the Southern Front Command, assisted by the Guard Brigades, were to make a three pronged attack to liberate the Herzegovinian counties of Trebinje and Ljubinje as well as the ring of mountains in central Herzegovina from which the artillery of the VRS was firing its salvos. A military operation to liberate territory from which artillery fire is being directed at civilians is not unheard of, and is an acceptable motive by international standards. A good example of this is the Golan Heights, from which the Syrian army directed artillery attacks against Israeli settlements around the Sea of Galilee, which motivated the Israeli Army to take the Heights in 1967, and hold them to today. Though preparations for Operation "Burin" were carried out in August and September of 1995, the operation was not executed. The main reason for this was the assessment of American diplomatic representatives that the action of the HV in eastern Herzegovina, a borderland with Yugoslavia (Serbia and Montenegro), would draw the Yugoslav Army into fight. With this the war would be prolonged, instead of ending sooner, which was contrary to the peace plan of the US. Thus the Croatian leadership was asked to suspend this offensive, which it did. After peace negotiations in Dayton in November 1995 achieved a comprehensive peace agreement for Croatia and Bosnia-Herzegovina, Operation "Burin" was entirely quashed. Because the operation was not carried out, it is difficult to speak about what could have potentially been achieved, but it certainly would have significantly changed the geostrategic relations in Bosnia-Herzegovina and southern Croatia. The suspension of "Burin" is an important indication of the influence of the US on the overall result of the conclusion of the Homeland War.

Key words: Eastern Herzegovina, Dubrovnik, Homeland War, Croatian Army operations

